

karavanevejene atter et omfang, der var på højde med eller overgik handelen i slutningen af det 15. århundrede før opdagelsen af søvejen til Indien.

Lane beundres først og fremmest som den store tekniker. Han tilhører den generation af økonomiske historikere, der i mellemkrigstiden gjorde sig fri af den ældre økonomiske historieforskningens stræben efter store afsluttede systemer og med udgangspunkt i den traditionelle historiske teknik satte sig for at undersøge, hvad der egentlig var sket. Som tekniker er han da også formidabel. Han behersker de venetianske arkivers dunkle labyrinter, og han er i besiddelse af den teoretiske viden, der sætter ham i stand til at udnytte kildernes oplysninger, hvad enten det drejer sig om skibsbygningskunstens finere detaljer eller den venetianske forretningsverdens komplicerede organisationsformer.

I ejendommelig kontrast til denne forkærlighed for det konkrete og det kildemæssigt sikkert funderede står Lanes dristigste og originaleste afhandlinger, nemlig afhandlingerne om beskyttelsesomkostninger og beskyttelsesrente. Hovedsynspunkterne i disse artikler, af hvilke den vigtigste er »Economic Consequences of Organized Violence« fra 1958, er refereret andetsteds i dette hefte (s. 500), men der kan være grund til her at komme nærmere ind på Lane's indledende betragtninger til »Economic Consequences«, fordi det er et af de få steder, han lægger teknikeren bort og afslører lidt af sine personlige synspunkter. Han tager her afstand fra den fremherskende tendens inden for den økonomiske historieforskning, der ser målingen af produktionens omfang til forskellige tider som forskningens centrale opgave. »In the past a major concern in economic history – from Adam Smith and Karl Marx to Gustav Schmoller and Richard Tawney – has been dissecting the forms of justice and injustice in economic life. Many of its most enthusiastic students were attracted to economic history by this concern, sometimes passionately avowed, sometimes calmly assumed. They expressed it through indignation and satire, for as historians they wrote mainly about injustice, searching for more perfect justice by elimination, by examining alternatives. I hope we continue the search«. Det er stilfærdigt sagt, men det er skarpt, når det ses på baggrund af den fine moderation, der præger alt, hvad Lane har skrevet. Jeg læser denne afhandling som et opgør, og måske et selvopgør, rettet mod en økonomisk historieforskning, der ikke blot har mistet sin humanistiske inspiration, men også tabt sin videnskabelige balance ved alene at interessere sig for godernes produktion og ignorere deres fordeling. NIELS STEENSGAARD

G. GRIFFITHS: Representative Government in Western Europe in the Sixteenth Century. Commentary and Documents for the Study of Comparative Constitutional History. Oxford, Clarendon Press, 1968. xviii + 622 s. 5 £.

The International Commission for the History of Representative and Parliamentary Institutions har siden 1937 udsendt henved 30 bind indeholdende studier over de repræsentative forsamlings historier. Griffiths' bog er det første bind i en ny serie med kommenterede kilder til dette emne og ventes fulgt af et bind for det øvrige Europa. »The purpose of this book is to bring together for the convenience of professors and their students the original texts of documents on the

working of representative institutions in the sixteenth century» (s. xiv). Der er altså her tale om et oplæg til videre studium.

Det 16. århundrede må forekomme velegnet til en sammenlignende betragtning af disse institutioners funktionsmåde og indflydelse. Deres skæbne var ved århundredets udgang endnu uafgjort de fleste steder. Det engelske underhus havde den afgørende styrkeprøve i 17. århundrede tilbage. For de fleste af Europas andre repræsentative forsamlinger blev den følgende periode en kampens og nederlagets tid, der endte med, at de ophørte med at fungere eller i hvert fald mistede deres indflydelse. Kun i Nederlandene afsluttedes kampen endnu i 16. århundrede med det resultat, at institutionernes overlevelse sikredes.

Der er unægtelig problemer nok at tage fat på i forbindelse med det 16. århundredes forfatningshistorie, og den komparative metode, som bogen lægger op til, er indlysende frugtbar for mange af dem. Et nøglespørgsmål er dette: I hvilket omfang formåede forsamlingerne at udnytte deres bevillingsret til at opnå indflydelse på lovgivningen? De franske generalstænders effektivitet i denne henseende er blevet draget i tvivl under henvisning til, at de ikke som det engelske parlament udviklede den praksis at forelægge enkelte, separate lovforslag, men vedblev med at samle disse i mere omfattende *cahiers*, der normalt forelagdes kongen ved sessionens slutning. I Kastilien kæmpede *cortes* for det princip, at kongen skulle tage stilling til deres petitioner, før de stemte om skatter, men i realiteten altid forgæves. På Sicilien gjorde parlamentet sine bevillinger betinget af opfyldelsen af visse krav, men opkrævningen af skatterne begyndte altid, før kongens stilling til disse blev kendt. Religionen var et vigtigt element i forholdet mellem kronerne og de repræsentative forsamlinger. I England blev reformationen af største betydning for parlamentets indflydelse på lovgivningen, skønt den også øgede kongens magt. I Frankrig stod den protestantiske bevægelse over for et fjendtligt monarki, men hvordan var dens forhold til de forskellige stænderforsamlinger? Hvilken rolle spillede de religiøse styrkeforhold for den stadige strid mellem generalstænderne og parlamentet i Paris om sidstnævntes ret til at revidere stændernes afgørelse? Huguenotterne skabte deres egne repræsentative forsamlinger – i hvilket omfang var rebellerne i Nederlandene påvirket af deres franske trosfællers tanker om sådanne institutioners stilling i staten?

Det skal i høj grad påskønnes, at Griffiths også har interesseret sig for provinsstændernes status. For England havde de forsamlinger, der fandtes i Irland og på kanaløerne ringe betydning, men på kontinentet spillede de en vigtig rolle som erstatning for nationale institutioner eller som rivaler til dem. I Frankrig synes deres indflydelse på bevillingerne at have været af en karakter, der leder tanken hen på parlamentets i England. I Spanien oprettedes ingen *cortes generales*, de enkelte »rigers« *cortes* insisterede på bevarelsen af det eksisterende system.

Hvordan var forsamlingernes indflydelse på de bevilgede midlers anvendelse i tiden mellem samlingerne i de forskellige lande? Hvilken rolle spillede en habsburgsk herskers erfaringer med stænderne i ét af hans lande for hans politik over for dem i et andet? Mange spørgsmål er endnu helt eller delvis uløste, i mange tilfælde kun behandlet på rent nationalt plan. Som ledemotiv gennem hele problemstillingen går dette: Hvilke særlige træk ved den almindelige historiske udvikling i de enkelte lande betingede de repræsentative institutioners forskelligartede situation?

Det er studiet af problemer og sammenhænge som de her antydede, Griffiths' bog tager sigte på. Den har først og fremmest karakter af en kildesamling, men for hvert land eller provins er der foruden dokumenterne også en indledning, en selektiv bibliografi og en kronologisk fortegnelse over vedkommende forsamlings møder i århundredet, og bogen kan således – i betragtning af mangelen på en samlet fremstilling af emnet – også tjene som håndbog. I indledningerne til de enkelte kildegupper gives der en kort og klar redegørelse for forskningsresultater og problemer, undertiden således at forskellige opfattelser stilles op over for hinanden, uden at forfatteren tager stilling, øjensynlig i den hensigt at animere læserne til at gå videre med problemerne ved hjælp af de efterfølgende kilder. De sproglige vanskeligheder ved disse er lettet ved, at de tekster, som ikke er på engelsk eller fransk, er ledsaget af en engelsk oversættelse. (Dette princip, som meddeles i forordet, er dog ikke fulgt konsekvent; de to katalanske kilder på latin og spansk er ikke oversat).

Hvor langt kan man nu komme i studiet ved hjælp af det materiale, Griffiths har samlet? Bogen behandler Kastilien, Katalonien, Sicilien, de franske generalstænder, et udvalg af de franske provinsstænder (udførligst Languedoc), huguenotforsamlinger, Nederlandene (generalstaterne og nogle provinsstater) samt England. Kilderne er beskrivelser af institutionernes ydre form, journaler, petitioner (*cahiers*), taler, lovforslag og korrespondance, der belyser regeringernes politik over for forsamlingerne. Disse kilder er udvalgt med stor omtanke og tydeligvis af en mand, der er godt hjemme i emnet. Et par indvendinger mod bogens disposition kan dog nok forekomme berettigede.

Griffiths gør selv opmærksom på, at ovennævnte institutioner er valgt, fordi de er »particularly inviting to comparison and contrast«. Det er klart, at rammerne: Vesteuropa i kun ét bind sætter ret snævre grænser, men i det nævnte kriterium for udvælgelse ligger en fare, som i øvrigt nok altid er til stede ved komparative studier. Det, der ikke er særlig »inviting«, det, der falder uden for »mønsteret« af ligheder og forskelle, må naturligvis tages med i betragtning, hvis en virkelig helhedsopfattelse skal nås.

Der er imidlertid et andet og mindre principielt forhold, der synes at have influeret på udvælgelsen. Næsten alle dokumenterne er trykt i forvejen. Det gælder de kastilianske kilder, mens derimod de aragonske er uudgivne. Det er svært at se begrundelsen for, at Griffiths i Archivo de la Corona de Aragón i Barcelona har valgt at hente to korte og ikke meget talende kilder til de katalanske cortes, mens Aragoniens egne lades uomtalt. Det var Aragonien, der tidligst udviklede en rigsdag, som i 16. århundrede adskilte sig fra Kastiliens ikke blot ved sin deling i fire *brazos*, men også ved sin langt større indflydelse. I modsætning til parlamentet i England var cortes her allerede ved århundredets begyndelse et nødvendigt led i forfatningen. Filip II's kamp mod den aragonske selvstændighed er velkendt, men om udfaldet af denne kamp for cortes' betydning hersker der stik modstridende opfattelser i de nyeste fremstillinger (f. eks. Hassinger, *Das Werden des neuzeitlichen Europa 1300–1600*, 1966, s. 288, og *The New Cambridge Modern History*, III, 1968, s. 139). Det var fra Aragonien, erobringerne mod øst var udgået, og de italienske provinser hørte helt til 1555 under *consejo de Aragón*. Har institutionerne i Italien, herunder Siciliens parlament, som er med i bogen, fået deres præg fra moderlandet? Det er mærkeligt, at en så varm

fortaler for den komparative metode som Griffiths ikke har undt sine tilhængere den glæde at sammenligne her! For Siciliens vedkommende henter han sine kilder hos Mongitore (*Parlamenti Generali del Regno di Sicilia dall'anno 1446 sino al 1748*, 2. udg. 1749). Men Mongitores formål med denne udgivelse var at bibringe sin tids parlamentsmedlemmer et historisk indblik i institutionens procedure, ikke at tilvejebringe materiale til studiet af dens indflydelse på lovgivningen, og de kilder, han trykker, oplyser derfor intet om betingelser, der eventuelt knyttedes til bevillingerne, ej heller kan det ses, om regeringen har krævet mere, end der ydes. Griffiths kunne her med fordel have suppleret Mongitores materiale, eventuelt på bekostning af nogle af de engelske dokumenter, der på baggrund af de gode udgaver og undersøgelser (Neale, Elton) ikke i samme grad kan siges at have nyhedens interesse.

Bogen henvender sig med andre ord ikke til specialister. Den er, som forfatteren selv siger i sit forord, en introduktion til studiet, og som sådan vil den uden tvivl vise sig meget værdifuld.

ALEX WITTENDORFF

Institutum Historicum Polonicum Romae: *Elementa ad fontium editiones*. Vol. IX & XX: *Res Polonicae ex Archivo Regni Daniac*. I pars. Coll. L. KOCZY. 1964. xii + 184 s. \$ 9,50. II pars. Ed. CAROLINA LANCKOROŃSKA et GEORGIUS STEEN JENSEN. 1969. vi + 324 s. \$ 9,50.

Det polske historiske Institut i Rom udfolder en udgiveraktivitet, der er så meget desto mere imponerende, som instituttet udelukkende drives for private midler, idet det ikke anerkendes af den polske stat. Serien *Elementa ad Fontium Editiones* indeholder en samling hidtil utrykte Polonica dækkende 14.-17. årh. fra forskellige europæiske arkiver, bl. a. Vatikanet, Orsini-arkivet i Rom, Public Record Office og British Museum, Simancas-arkivet og Rigsarkivet i København.

Serien imødekommer utvivlsomt et behov hos mange historikere, som længe har følt savnet af trykte polske kilder, idet sådanne nok findes, men ofte kun i udgaver fra 18. årh., og den nye serie indeholder nok fortrinsvis kilder til Polens historie, men fortæller naturligvis samtidig meget om europæisk politik i denne periode.

I det danske Rigsarkiv har instituttet udgivet arkivgruppen »Tyske Kancellis Udenrigske Afdeling. Speciel del: Polen A I (Brevveksling mellem fyrstehusene)«, som dog kun indeholder breve fra polske til danske konger og enkelte koncepter til svar. L. Koczy udgav i 1964 »Polen A I, 1« omfattende tiden 1526-72, og Karla Lanckorońska og museumsinspektør Jørgen Steen Jensen har fortsat med »Polen A I, 2 og 3« frem til 1696. De sidstnævnte har fordelt arbejdet mellem sig, således at Jørgen Steen Jensen har taget sig af de breve, der er på svensk (Sigismund 3.'s) og tysk, medens K. Lanckorońska har forestået de latinske breve.

Værket gengiver hvert enkelt dokument in extenso efter moderne principper med udførlige tekstkritiske noter. Derimod vil det sikkert ærgre mange benytttere, at realkommentarer næsten kun findes i de af Jørgen Steen Jensen udgivne stykker og endda yderst kortfattet. Fremmede historikere vil måske have vanskeligt